

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ

ΤΡΙΤΗ 6 ΙΟΥΝΙΟΥ 2023

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ

Α. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1.α.

1. Λάθος.

2. Λάθος.

3. Σωστό.

A1.β.

α. 1.

β. 3.

B1.

Στο πρώτο απόσπασμα από τα Πολιτικά, ο Αριστοτέλης ορίζει την πόλιν και δίνει τον σκοπό της ύπαρξής της. Η πόλη αποτελεί μια μορφή κοινότητας (κοινωνίαν τινά), και μάλιστα είναι η ανώτατη μορφή κοινωνικής συνύπαρξης (ή πασῶν κυριωτάτη), που περικλείει όλες τις άλλες κοινότητες (πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας) και αποβλέπει στο ανώτατο αγαθό (τοῦ κυριωτάτου πάντων). Ο Αριστοτέλης επισφραγίζει τον ορισμό της έννοιας πόλις με το χαρακτηρισμό ἡ κοινωνία ἡ πολιτική. Είναι η οργανωμένη πολιτειακά κοινωνία που έχει αὐτάρκεια, αυτονομία, ελευθερία, θεσμούς

και πολίτευμα. Πρόκειται για τη γνωστή στον αρχαιοελληνικό κόσμο πόλη-κράτος.

Στον παραπάνω ορισμό μπορούμε να διακρίνουμε το προσεχές γένος, δηλαδή την ευρύτερη κατηγορία στην οποία εντάσσεται η έννοια πόλις, και την ειδοποιό διαφορά, δηλαδή το ιδιαίτερο γνώρισμα που την διαφοροποιεί από τις όμοιές της. Το γένος είναι ο όρος κοινωνία και η ειδοποιός διαφορά είναι ότι η πόλη είναι ανώτερη ποιοτικά (ή πασῶν κυριωτάτη) και ποσοτικά (πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας). Η κυριότερη, όμως, διαφορά της πόλης από άλλες κοινωνίες είναι το αγαθό στο οποίο αποβλέπει και το οποίο υπερβαίνει τους επιμέρους σκοπούς των άλλων κοινωνιών. Το αγαθό αυτό είναι το εὖ ζῆν των πολιτών, η ευδαιμονία, που επιτυγχάνεται μέσω της αὐτάρκειας.

Η αὐτάρκεια αποτελεί θεμελιώδες γνώρισμα της πόλης και πρωταρχική επιδίωξή της. Με αυτήν δηλώνεται η ἐπάρκεια των αγαθών που είναι απαραίτητα για την απόκτηση και διατήρηση της συλλογικής ευτυχίας (εὐδαιμονίας). Πρόκειται για αγαθὰ ἐξωτερικά (υλικά), σωματικά και ψυχικά. Η αὐτάρκεια μιας πόλης εξαρτάται α) από τη γεωγραφική της θέση, ώστε να εξασφαλίζονται υλικά αγαθὰ, β) από το ἐμπψυχο, ανθρώπινο δυναμικό που διασφαλίζει την ἀμυνα της πόλης-κράτους και γ) από το σύστημα χρηστής διοίκησης και απονομής δικαιοσύνης, που εγγυάται την εσωτερική συνοχή της πόλης.

Στα Ἠθικά Νικομάχεια ο Αριστοτέλης είπε καθαρά τι εννοεί με αυτή τη λέξη. Χρησιμοποιούμε, είπε, αυτή τη λέξη όταν θέλουμε να δηλώσουμε πως κάτι είναι και μοναχό του τέλειο αγαθό, ότι και μόνο του κάνει τη ζωή ἄξια να τη ζήσει κανείς, έχοντας το αἶσθημα ότι δεν ἔχει ἀνάγκη από τίποτε ἄλλο. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα η πόλις χαρακτηρίζεται τέλεια, ακριβώς γιατί τίποτε ἄλλο δεν χρειάζεται πέρα από αυτήν ο πολίτης, αφού η

πόλις είναι αυτάρκης, μπορεί δηλαδή και μόνη της να του χαρίσει το πιο μεγάλο αγαθό, που είναι το εὖ ζῆν, η εὐδαιμονία.

Συνοψίζοντας, η πόλις είναι η τελειότερη μορφή κοινωνικής συμβίωσης. Περιλαμβάνει ατελέστερα κοινωνικά μορφώματα, όπως η οικογένεια, η φυλετική συγγένεια και σχέση, το χωριό, μια συντεχνία κ. ά.. Η πόλις δεν είναι απλώς μια ανταλλακτική κοινωνία που διασφαλίζει την επιβίωση των μελών της, αλλά εκείνη η οργανωμένη και αρθρωμένη κοινωνία που διασφαλίζει τις προϋποθέσεις για την πλήρη ανάπτυξη όλων των δυνατοτήτων του ανθρώπου. Ὑψιστος σκοπός της ύπαρξής της είναι το κοινό αγαθό, η συλλογική και ατομική ευτυχία των μελών της.

Η πόλις είναι και κατά έναν διαφορετικό τρόπο η ανώτερη κοινωνία, γιατί προέκυψε εξελικτικά από κατώτερες, ατελέστερες μορφές κοινωνικής συμβίωσης: τον οἶκο και την κώμη. Επειδή, λοιπόν, αποτελεί το τέλος (την τελείωση, την ολοκλήρωση) εκείνων των κοινωνιών, είναι η τέλεια (η ανώτατη, η ολοκληρωμένη) κοινωνία, που προήλθε εκ φύσεως. Αυτή χαρακτηρίζεται από αυτάρκεια και καταφέρει να εξασφαλίσει στους πολίτες όλα όσα έχουν ανάγκη για να είναι ολοκληρωμένη η ζωή τους, όλα δηλαδή όσα συνιστούν το εὖ ζῆν, που φυσικά ξεπερνά την απλή επιβίωση και την κάλυψη των στοιχειωδών μόνο αναγκών.

Η πόλις στοχεύει στο ανώτατο αγαθό, (τοῦ κυριωτάτου πάντων), που είναι η ευδαιμονία. Η προσωπική ευδαιμονία είναι αποτέλεσμα της συλλογικής ευδαιμονίας. Ατομικό και κοινωνικό αγαθό συνυπάρχουν. Αυτή η συνύπαρξη προϋποθέτει τη συνειδητοποίηση του πολιτικού ρόλου του ατόμου μέσα στην πόλη. Η συμπεριφορά κάθε πολίτη οφείλει να ευθυγραμμίζεται με το κοινό συμφέρον και κάθε πράξη του να υπάγεται στον απώτερο κοινωνικό στόχο, γιατί η έλλειψη της συλλογικής ευδαιμονίας επηρεάζει αρνητικά την ατομική ευδαιμονία. Για τον Αριστοτέλη, λοιπόν, η ευδαιμονία έχει αφενός ηθικό περιεχόμενο και αφορά τον άνθρωπο ως

άτομο και είναι αφετέρου ο προσορισμός της πόλης και αφορά τον άνθρωπο ως πολίτη.

Ύψιστο, λοιπόν, αγαθό για την πόλη και σκοπός της ύπαρξής της είναι η ευδαιμονία. Η ανωτερότητα αυτού του αγαθού αποδεικνύει και την ανωτερότητα της ίδιας της πόλης έναντι των άλλων κοινωνιών. Με άλλα λόγια, εφόσον η πόλη είναι η κυριωτάτη όλων των κοινωνιών, έτσι και το αγαθό στο οποίο στοχεύει είναι το κυριώτατον όλων των άλλων αγαθών. Απαραίτητες προϋποθέσεις της καλής κοινωνικής ζωής ο Αριστοτέλης απαριθμεί τις εξής: α) επάρκεια τροφής, β) ποικιλία τεχνών και τεχνιτών, γ) επαρκής οπλισμός, δ) οικονομική ευπορία, ε) θρησκευτικοί θεσμοί, στ) θεσμοί δικαιοσύνης. Αυτό το τελευταίο χαρακτηριστικό της πόλης θεωρείται από τον φιλόσοφο και το πιο σημαντικό.

B2.

Στο χωρίο πολλῶν γὰρ ὄντων ... οὕτω καὶ περὶ τὰ ἦθη καὶ τὴν διάνοιαν ἀπὸ τα Πολιτικά, ο Αριστοτέλης προκειμένου να δείξει την ανωτερότητα του πλήθους για την άσκηση της εξουσίας, φέρνει παράδειγμα από τη μυθολογία. Το πλήθος παραβάλλεται με έναν υποθετικό άνθρωπο με πολλά χέρια, πόδια και αισθήσεις και ανάλογη αρετή και εξυπνάδα (ηθικές και διανοητικές αρετές). Οι πολλοί μοιάζουν με ένα είδος πληθωρικού άρχοντα που συμπυκνώνει πολλές ικανότητες μαζί. Είναι φανερό η αρχή της συμπληρωματικότητας που διακρίνει το σύνολο σε σχέση με τη μονάδα.

Στο απόσπασμα από τον Ανώνυμο του Ιαμβλίκου, ο φιλόσοφος αναφέρει τα χαρακτηριστικά ενός φανταστικού ανθρώπου, που εκ φύσεως έχει υπεράνθρωπες σωματικές και ψυχικές δυνάμεις, γεγονός που θα τον οδηγούσε να διαρρηγνύει τις σχέσεις του με τον νόμο, χωρίς μάλιστα να του επιβάλλονται κυρώσεις. Όμως, ένας τέτοιος υπεράνθρωπος θα μπορούσε να επιβιώσει μόνο αν χρησιμοποιούσε τη δύναμή του για να ζήσει σύμφωνα με

τον νόμο και τη δικαιοσύνη. Διαφορετικά, οι πολλοί θα στρέφονταν εναντίον του και, εξαιτίας της αριθμητικής υπεροχής τους και της ικανότητάς του να διοικούν, θα επιβάλλονταν.

Από τα παραπάνω φαίνεται, ότι ο υπεράνθρωπος στον Αριστοτέλη συμβολίζει το πλήθος, ενώ στον Ιάμβλιχο αντιπαράτίθεται σε αυτό. Και στις δύο, όμως, περιπτώσεις χρησιμοποιείται προκειμένου να τονιστεί η υπεροχή του δημοκρατικού νόμου και της δικαιοσύνης έναντι στην αυταρχική διακυβέρνηση του ενός (ή των ολίγων).

B3.

οπτική: όρῶμεν

σύσταση: συνεστηκυῖαν

λάθος: ἀλήθειαν

δοχείο: ἐνδεχεται

ποδήλατο: πολύποδα.

B4.

1. β.

2. β.

3. α.

4. α.

5. β.

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ**Γ1.**

Σωκράτη, όλα όσα γεννιούνται ενδέχεται να λειτουργούν με τον ίδιο τρόπο, και αυτά που φυτρώνουν από τη γη και τα άλλα ζώα και ο άνθρωπος. Γιατί και στα φυτά αυτό γίνεται το πιο εύκολο για μας, όσοι καλλιεργούμε την γη,

το να προετοιμάσουμε όλα όσα είναι απαραίτητα πριν από το φύτεμα και το ίδιο το φύτεμα· όταν όμως επιβιώσει αυτό που φυτεύτηκε, μετά από αυτό υπάρχει και πολλή και επίπονη και δύσκολη φροντίδα του βλασταριού (ή: η φροντίδα του βλασταριού είναι και πολλή και επίπονη και δύσκολη). Έτσι λοιπόν φαίνεται ότι λειτουργούν και οι υποθέσεις των ανθρώπων· εγώ από τα δικά μου βάσανα βγάζω συμπέρασμα και για τα άλλα. Και για μένα δηλαδή, αυτού του γιου είτε φύτεμα είτε παιδοποιία πρέπει να το ονομάσω υπήρξε η πιο εύκολη από όλα, η ανατροφή του όμως δύσκολη και πάντοτε με φόβο, για μένα που φοβάμαι γι' αυτόν.

Γ2.

Ο Δημόδοκος περιγράφει στον Σωκράτη τον προβληματισμό του σχετικά με τον γιο του, τον Θεάγη. Αναφέρει εκ των προτέρων ότι ο Θεάγης του ζητεί κάτι που ο ίδιος θεωρεί αρχοντικό μεν αλλά αβέβαιο και ενδεχομένως επικίνδυνο. Συγκεκριμένα, ο Θεάγης έχει ζητήσει από τον πατέρα του να φροντίσει για την εκπαίδευσή του, πληρώνοντας κάποιον από τους σοφιστές, για να τον διδάξει. Θεωρεί, μάλιστα, ότι ένας τέτοιος δάσκαλος θα τον κάνει σοφό. Η αφέλεια της προσδοκίας, ότι κάποιος σοφιστής θα τον κάνει σοφό, αιτιολογεί την ανησυχία του Δημόδοκου –και βέβαια αποτελεί ένα έμμεσο σχόλιο του συγγραφέα για τις απατηλές προσδοκίες που καλλιεργούσαν στους μαθητές οι σοφιστές, τουλάχιστον σύμφωνα με τους επικριτές τους. Ο Δημόδοκος πιστεύει ότι η απαίτηση του Θεάγη οφείλεται στο ότι διάφοροι συνομήλικοι και συντοπίτες του, έχοντας παρακολουθήσει τη διδασκαλία κάποιου σοφιστή, τη μεταφέρουν στον νεαρό –και μάλιστα όχι έχοντάς την κατανοήσει, απαραίτητα, αλλά έχοντάς την απλώς απομνημονεύσει. Εκείνος προφανώς ταράζεται, εντυπωσιάζεται και παρασύρεται, με αποτέλεσμα να επιθυμεί να μοιάσει στους φίλους του. Η

απαίτηση, επομένως, του Θεάγη φαίνεται να είναι επιφανειακή και επιπόλαιη, όπως πιθανότατα και η διδασκαλία που του επιφυλάσσεται.

Γ3.

ἔχειν → σχέες

ῥᾱστον → ῥάδιον, ῥᾱον

ἀγεννής → ἀγεννοῦς

ἐπιθυμεῖ → ἐπιθυμεῖν

τὸ ἄστυ → τὰ ἄσθη

καταβαίνοντες → καταβησόμενοι

πάλαι → παλαίτερον

ἐπιμεληθῆναι → τῶν ἐπιμεληθέντων

ὅστις → οἵτινες

Γ4.α.

τὸν αὐτόν: επιθετικός προσδιορισμός (ομοιόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός) στη λέξη τρόπον.

τοῦτο: υποκείμενο στο ρήμα γίνεται.

ὀνομάζειν: τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στο απρόσωπο ρήμα δεῖ.

πάντων: γενική διαωρετική (ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός) στη λέξη ῥάσθη.

εἰς τὸ ἄστυ: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός κίνησης προς τόπο, προσδιορίζει τη μετοχή καταβαίνοντες.

μοι: ἔμμεσο αντικείμενο στο ρήμα παρέχει.

σοφόν: κατηγορούμενο, μέσω του ρήματος ποιήσει, στο αντικείμενο του ρήματος, αὐτόν.

Γ4.β.

Δημόδοκος ἔλεγεν ὅτι ἡ τότε παρούσα ἐπιθυμία τούτῳ πάνυ αὐτόν φοβοῖ.